

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет культури і мистецтв

Кафедра музичного мистецтва

С. Дуда, Н. Коцюрба

**Віднайдені сторінки життя і творчості Остапа
Нижанківського. Сюїта «Вітрогони» у транскрипції
для двох фортепіано Людомира Філоненка**

Методичні рекомендації

Луцьк – 2023

УДК 78.083:78.071(477)(072)

Д 81

Рекомендовано до друку

науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі
Українки

(протокол №1 від 27 вересня 2023 р.)

Рецензенти:

Шиманський П. Й. – доктор філософії, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі України;

Тиможинський В.А. – голова ЦК музично-теоретичних дисциплін Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради, Заслужений діяч мистецтв України.

Дуда С.Л., Коцюрба Н.Є.

Д 81 Віднайдені сторінки життя і творчості Остапа Нижанківського. Сюїта «Вітрогони» у транскрипції для двох фортепіано Людомира Філоненка. Методичні рекомендації для самостійної та індивідуальної роботи здобувачів освіти. Луцьк. Електронне видання. 2023. 33 с.

В методичних рекомендаціях визначається значущість культурної діяльності музикантів, викладені методичні та практичні рекомендації щодо висвітлення мистецьких проектів. Методичні рекомендації можуть бути використані здобувачами освіти вищих навчальних музичних закладів, музичних фахових коледжів, викладачами та концертмейстерами, організаторами концертів та мистецьких заходів.

УДК 78.083:78.071(477)(072)

© Дуда С.Л., Коцюрба Н.Є.

© Волинський національний університет
імені Лесі України, 2023

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Остап Нижанківський. Молоді роки.....	5
Розділ 2. Львівський період життя Остапа Нижанківського.....	9
Розділ 3. Стрийський період	12
Розділ 4. Останні роки життя.....	16
Розділ 5. Творчий доробок Остапа Ніжанківського.....	19
Розділ 6. Сюїта «Вітрогони» Остапа Нижанківського у транскрипції для двох фортепіано Людомира Філоненка	20
Висновки.....	26
Додаток.....	27
Література.....	31

Вступ

Остап Нижанківський (1863 – 1919) – один із найяскравіших представників галицької музичної культури 2-ї половини ХІХ–поч. ХХ ст., продовжувач традицій Миколи Лисенка, талановитий хоровий диригент і композитор, організатор музичного життя Галичини. Він належав до т. зв. «третьої генерації» композиторів Галичини, серед яких імена Ф. Колесси, Г. Топольницького, Д. Січинського.

Він був одним із тих фундаторів українського відродження, яких в цьому краю називають «стрийська трійця»: Олесницький, Бобикевич, Нижанківський. Ім'я Остапа Нижанківського було б таке ж відоме, як і Миколи Лисенка, на якого він все життя рівнявся.

О. Нижанківський замикає плеяду видатних композиторів-аматорів ХІХ століття, здебільшого теж священиків – І. Лаврівського, В. Матюка, А. Вахнянина, І. Воробкевича, П. Бажанського, Й. Кишакевича і готує підвалини професіоналізму, логічно підводить композиторський процес у стадію професійного переосмислення фольклору, гнучкого синтезу з провідними художніми європейськими течіями початку століття, котра пізніше, вже в ХХ ст., втілилася у творчості С. Людкевича, В. Барвінського, Н. Нижанківського та інших митців, що приходять на зміну авторам-аматорам.

Мало і поверхово висвітлювались та інтерпретувались факти його життя і творчості. Діяльність митця недостатньо висвітлена в українському музикознавстві і потребує більш глибокого осмислення.

Серед дослідників його творчості Я. Колодій, С. Людкевич, М. Загайкевич, З. Штундер, Р. Сов'як, Я. Михальчин, Л. Кияновська.

Розділ 1. Остап Нижанківський. Молоді роки.

Остап Йосипович Нижанківський (1863, с. Малі Дідушичі - 1919, м. Стрий) - талановитий український композитор, хоровий диригент, фольклорист, музичний та суспільний просвітитель, організатор музичного життя Галичини, громадський та політичний діяч, священник УГКЦ. Вважається першим послідовником традицій Миколи Лисенка у Західній Україні.

Родина священника, в якій народився Остап, була великою і він був найстаршим. Діти зростали в атмосфері спілкування з музикою, літературою, в хаті було фортепіано. Остапу Нижанківському і повезло, і ні – народитися у знатній

родині, де кілька поколінь чоловіків приймали сан священника. Добра освіта, шляхетне виховання – усе сприяло молодому Нижанківському, який мав величезний потяг до музики. Остапа та інших внуків виховував дідусь – о. Йосиф Тишинський, який мав парафію в селі Завадів на Стрийщині. Любов до музики дітям передала мама. Закінчив початкову школу у Стрию, навчання продовжував в гімназії в Дрогобичі, де розвивав свої музичні зацікавлення: навчався гри на флейті та скрипці, співав, пізнавав основи диригування (диригував гімназійним хором), збирав і записував народні пісні, писав перші музичні твори. З 1876 по 1882 роки О. Нижанківський навчається у Дрогобицькій гімназії, в якій декількома роками раніше від нього навчався Іван Франко. Саме мати наполягла, аби троє старших братів і сестра Йосифа (Осипа), після початкової школи в Стрию, переїхали до Дрогобича і вступили на навчання в гімназію. Поїхала і вона з ними. «Забрали навіть фортепіано. Для нас, дітей, то був рік щастя. (...) Брати учились, співали, музикували. Найстарший Остап уже тоді проявляв великий талант до музики і рисунків. (...) Був того року в Дрогобичі театр Біберовича. Мама тоді спитала нас чотирьох: «Діти, чи хочете на обід м'яса, чи за ті гроші підете до театру?» Звичайно, ми радо зреклися м'яса і в театрі були на кожній виставі», – згадує у «Споминах з моїх років» сестра Остапа – Осипа Бобикевич.

Вже у 7-му класі Остап Нижанківський заснував серед гімназистів гурток «тарасівців», який таємно від москвофілів і поляків збирався і популяризував творчість Шевченка. Саме тоді з'явилася перша Остапова пісня на слова Кобзаря «Вітер в гаї нагинає». Батько Осип бачив дітей лише на канікулах: вони з'їжджалися в домі у Великих Дідушичах і музикували. «Батько, спостерігаючи за цим, жартома ставив риторичне запитання: «Боже, Боже, за що Ти покарав мене синами-музикантами?»».

Однак закінчити гімназію найстаршому Остапу тоді не вдалося через бійку з викладачем Гошовським. За глумливі слова: «Таким поетом, як Шевченко, і я потрафлю бути» отримав Гошовський ляпаса. І мусів Остап гімназію залишити. Попереду – трирічна служба у війську...

Саме з військової муштри стелився Остапові Нижанківському шлях у світ галицької музики. Про львівський період Остапа Нижанківського залишив спогади товариш молодих літ, філолог-славіст, письменник Кирило Студинський. Цю публіцистичну спадщину віднайшла і систематизувала музикознавець, доцент кафедри музикознавства та фортепіано Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка Уляна Молчко. «... коли я був учнем шостої класи української академічної гімназії у Львові, дійшла до нас, молодих хлопців, згуртованих у громаді, вістка, що при вул. Валовій ч.14., в австрійському Пляцкомандо служить, як рахунковий підофіцер, талановитий музикант, Остап Нижанківський, що рад би з нами познайомитись». Кирило Студинський від імені гімназистів ходив запрошувати Остапа на їхні репетиції. Ту першу зустріч згадував дуже тепло: «Передо мною став тоді 24-літній молодий вояк у синіх штанах, у темно-синій блузі з двома зірочками на комірі. Був це рідкий тип гарного чоловіка з незвичайно симпатичним обличчям, з кучерявим волоссям, зачесаним посередині голови. Був він рослий і стрункий. На очах мав він «цвікер». Поява Остапа викликала на мене незвичайно миле враження». Студинський мав при собі збірку віршів Володимира Навроцького: Остап погортав книжку і припала йому до душі поезія, присвячена покійній дружині. Згодом гімназисти вже розспівували новий твір «До Ластівки» на слова Навроцького, музикант Нижанківський.

Змушений покинути гімназію, вступає на трирічну військову службу, яку проходить у Львові (1882-1885), а далі навчається у Львівській академічній гімназії (1885-1888). Остап закінчив службу у війську і знову став учнем – тепер вже Львівської академічної гімназії. Доти він прославився на одному з творчих вечорів товариства «Руська бесіда», присвяченому перекладачу та письменнику Олександру Кониському. На вечорі Остап Нижанківський керував хором «Академічного братства». Тоді прозвучало дві його композиції: «Вітер» на слова Кониського і «Не гармати грають нині» на вірш Франка. Про те, що Остап – «талант не буденний», писав редактор газети «Діло» Іван Белей у листі до Олександра Барвінського. Тому зайве казати, що львівські гімназисти прикипіли душею до вчорашнього офіцера. «Був Остап незрівняним диригентом. На даний знак

камертоном ми ставали карно біля нього. Ніхто з нас не смів тоді навіть зашелестіти нотами. З його руки, а ще більше з його обличчя ми вчитували, як маємо співати та модулювати пісню. (...) ми вчилися від нього пошани для пісні», – згадує Кирило Студинський. Гімназійний хор надалі називали «Остаповим».

Розділ 2. Львівський період життя Остапа Нижанківського.

Під час навчання у Львівській академічній гімназії (1885-1888) О. Нижанківський активно займається культурно-просвітницькою, диригентською діяльністю. Це – організація та проведення різних концертів на честь Т. Шевченка, І. Котляревського, О. Кониського, М. Шашкевича та інших діячів української культури. Підтримує творчі стосунки з композитором А. Вахнянином, поетом І. Франком, згодом М. Лисенком, ставши першим послідовником його традицій, засновником «лисенківської» лінії в західноукраїнській культурі.

Від 80-х років О. Нижанківський листувався з М. Лисенком. Захоплений великим композитором, він планував поїхати до Києва, щоб там під керівництвом славного українського музики вивчати композицію і посвятитися повністю музичній діяльності. Через категоричний спротив батьків щодо музичної кар'єри сина, Остап не здійснив своєї мрії стати учнем М. Лисенка у Києві. Лист-запрошення композитора батьком був прихований від сина. Батько не дозволив Остапові здійснити задумане, і це, за словами Ф. Колесси, було трагедією його життя. Правду Остап дізнався лише після смерті батька. «Тату, тату, що Ви зробили!» – мав він великий жаль на батька, що не дав здійснитися його мрії. Після того, як у 1903 році у Львові з великим пієтетом відсвяткували творчий ювілей Миколи Лисенка, їхні стосунки з Остапом Нижанківським стали ще доброзичливішими. Врешті отець Остап очолював галицьку делегацію, яка у 1912 році була на похороні Лисенка в Києві. О. Нижанківський, закоханий у музику, сповнений палкого бажання повністю віддатися творчості, змушений був працювати не за покликанням, прийнявши сан священника. Тож можна зрозуміти, з якою рішучістю робив він згодом усе можливе, щоб його сини могли вільно обрати свій життєвий шлях (Степан — філолог, Богдан — агроном, Нестор — український композитор і музичний діяч).

О. Нижанківський вступає у Львівську духовну семінарію, де розгортає активну диригентську діяльність. Організовує студентські виїзні хорові концерти «Артистичні прогульки» (1889-1897), з якими об'їхав міста і містечка всієї

Галичини. В репертуарі концертів – твори М. Лисенка, А. Вахнянина, В. Матюка, О. Нижанківського та ін. У рецензіях, відгуках у пресі підкреслювався високий професіоналізм і диригентський талант композитора. А емблемою «прогулянок» стала «Наша дума, наша пісня» О. Нижанківського на слова Т. Шевченка. У Львові Остап Нижанківський акомпанує, виконує та диригує своїми творами на вечорах товариств «Зоря», «Академічне братство», вечорницях «Руської бесіди». Під час навчання у семінарії та після її закінчення, розгорнув активну культурно-просвітницьку і громадську діяльність, зокрема, організовував хорові колективи, концертував як диригент, записував та опрацьовував народні пісні, брав активну участь в діяльності музично-хорового товариства «Боян» у Львові, Бережанах та Стрию. Перебуваючи у Львові, О. Нижанківський заснував у 1885 році музичне видавництво "Бібліотека музикальна", яке пропагувало українську музику, видавало передусім твори українських композиторів на слова Т. Шевченка. Зокрема тут вперше в Галичині видали хорові твори М. Лисенка. У виданнях "Бібліотеки музикальної" громадськість та композиторська молодь Галичини мала змогу ознайомлюватися з творами багатьох українських композиторів. У цей час О. Нижанківський познайомився з І. Франком. Разом з ним, Ф. Колесою та іншими визнаними представниками української культури О. Нижанківський розгорнув від середини 90-х років активну діяльність у справі збирання в Галичині українських народних пісень.

О. Нижанківський — організатор і диригент виїзних студентських концертів "Артистичні мандрівки". У 1889 році під його керівництвом сформувалася "Дванадцятка", яка концертувала в Бродах, Золочеві, Перемишлі, Самборі, Стрию, Станіславі, Копичинцях, Городенці, Коломиї. У вересні 1891 року концерт львівської "Дванадцятки" відбувся в Чернівцях і отримав високі оцінки у періодичних виданнях міста, при чому не лише українських. Такі концерти "Дванадцятки" повторилися і в 1892 році. Ці виступи були однією з перших форм організованого концертного життя Галичини.

О. Нижанківський був одним з ініціаторів заснування в 1891 році львівського музично-хорового товариства "Боян" і активно включився в його діяльність.

Переїхавши в 1892 році до Бережан він незабаром організував там філію львівського — бережанський "Боян". Завдяки організаторським та диригентським здібностям, любові до рідної пісні бережанський "Боян" під керівництвом О. Нижанківського за короткий час домогся значних успіхів у хоровому виконавстві.

Розділ 3. Стрийський період

Проте діяльність О. Нижанківського не обмежувалася музикою і мистецтвом. О. Нижанківський був одним з організаторів української молочної кооперації в Галичині, ініціатором створення Крайового господарсько-молочарського союзу (в подальшому — "Маслосоюз"). Селяни зверталися до отця Остапа не тільки в духовних справах, а й із питаннями щодо ведення господарства. Священик розумів: люди за безцінь продають свої продукти, у які вкладають багато праці. Тоді вирішив створити організацію, яка дала б змогу успішно розвивати сільське господарство. Року 1908 на основі цих кооперативних структур створено Союз руських молочарських спілок, більш відомий як "Маслосоюз". Нижанківський очолював його до Першої світової війни. До об'єднання входила приблизно сотня молочарських спілок. Щороку селяни здавали майже вісім мільйонів літрів молока, з якого виготовляли 300 тисяч кілограмів масла. Емблема установи — чотирилисткова конюшина з літерами "МС" — стала для галичан неофіційним знаком якості.

– Я в першу чергу – священик, потім – молочар, а вже у вільних хвиликах – музика, – говорив про себе.

У жовтні 1904 року в будинку читальні "Просвіта" запрацювала перша в краю кооперативна молочарня. Спочатку місцеві побоювалися здавати продукт на переробку. Мовляв, корова не даватиме молока, бо в сепараторі "сидить нечиста сила". Згодом саме з парафії Нижанківського почався кооперативний рух, який невдовзі став справжнім економічним проривом краю.

В 1897 році о. Остап Нижанківський обійняв парафію в заможному селі Довжанка на Тернопільщині. І саме по округу, до якого входило це село, цього ж року балотувався на виборах до австрійського парламенту Іван Франко. Отець О. Нижанківський вирішив активно підтримати кандидатуру Франка (до слова, вони товаришували, поет не раз набирався сил, перебуваючи на плебанії отця Остапа в Завадові), виступивши таким чином проти кандидатури його опонента – графа Борковського. На жаль, Франко вибори програв, а о. Остап Нижанківський за його

підтримку поплатився: втратив парафію і був переведений до Качанівки, бідного села біля російського кордону. Тут і наздогнала його життєва кульмінація: на запитання друга «Що робиш, Остапе?» композитор відповів: «Продав фортепіано, купив корову і пасу».

У селах, де очолював парафію, сприяв відкриттю філій «Просвіти», став ініціатором побудови в Стрию «Народного дому», в 1904 році у Завадові заснував першу в Галичині українську кооперативну молочарню (Крайовий господарсько-молочарський союз («Маслосоюз»)).

«1 жовтня 1904 р., після кількох місяців ретельної підготовки, Нижанківський у Завадові при читальні «Просвіти» створив першу молочарську спілку. Для цього він запрошує спеціаліста справи Яна Бедроня і організовує шестимісячні курси, утримувані коштом «Просвіти». Ідейними натхненниками молочного бізнесу були Олесницький та о. Бобикевич. З парафії їхнього побратима почався кооперативний рух, який дозволив українському населенню стрийського краю вийти на новий економічний рівень. У 1907 році Остап Нижанківський був головним директором статутного «Крайового союзу господарсько-молочарського», в який входило близько двадцяти сільських спілок. Відтак у Стрию відкрили першу українську банківську установу «Задаткову касу». Остап Нижанківський очолював її Надзірну раду. «Союз молочарських спілок» ввійшов в історію під назвою «Маслосоюз»: логотип з листком конюшинки і літерами МЛ був впізнаваний у багатьох країнах Європи, куди йшли на експорт молочні продукти українських селян. Стрияни засвідчують, що й до нині цей логотип можна зустріти на окремих будинках європейців. До 1909 року стріяни вийшли на той рівень, коли могли заявити про себе світові: у місті відкрили першу Хліборобську виставку. Серед інших товарів співорганізатор виставки о. Остап Нижанківський представив тут авторські вулики

(Нижанківський мав конструкції вуликів, захищені авторським свідоцтвом). Священик також різьбив гарні шкатулки, мав власну колекцію витинанок, які свого часу експонував львівський музей. Якось Соломія Крушельницька, яка була особистою гостею пароха Завадова, розповідаючи про свої турне по Європі, запитала в Нижанківського: «А що ви за той час зробили, отче?» – «Дванадцять нових вуликів», – з гумором відповів той. Отак, не заживши світової слави, як музикант, Остап Нижанківський посвятив себе праці на розвиток української громади. Сам він про це жартував: «Я в першу чергу священик, потім молочар, а у вільних хвиликах музикант». Завдяки цим «вільним хвиликам» кожного Різдва звучать його колядки «Бог ся рождає», «У Вифлеємі тайна явилась велика», «Во Вифлеємі нині новина».

12 червня 1912 року в Стрию відбувся концерт славного українського тенора М. Менцинського. У концерті виступив також хор стрийського "Бояна", яким керував О. Нижанківський. У 1913 році в Стрию відбувся наступний концерт за участю М. Менцинського. Хор стрийського "Бояна" під керівництвом Нижанківського виконав кантату М. Лисенка "Радуйся, ниво неполитая", акомпанував Нестор Нижанківський (син Остапа). Під керівництвом О. Нижанківського стрийський "Боян" досягнув найвищого розквіту. Цей хор щороку проводив три-чотири концерти в Стрию, крім того, часто їздить з концертами по навколишніх селах та містах (Дрогобич, Самбір, Долина, Калуш, Болехів, Сколе, Гребенів та ін.).

О. Нижанківський — автор багатьох статей про Шевченківські концерти, організатор і учасник концертів, що їх влаштовувало хорове товариство "Боян" наприкінці ХІХ — початку ХХ ст. у Львові, Бережанах, Тернополі, Стрию, Дрогобичі, Рогатині.

Диригентська діяльність О. Нижанківського стала окремою визначною сторінкою в історії діяльності товариства "Боян", в історії розвитку хорового мистецтва Галичини. Активний громадський діяч, талановитий диригент і композитор, О. Нижанківський користувався в Галичині великим авторитетом і шаною. Саме йому доручили в 1903 році керувати зведеним хором "Боянів" на

урочистому концерті, присвяченому 35-річному ювілею творчості та музично-громадської діяльності М. Лисенка, який широко відзначався у Львові. У січні 1904 року О. Нижанківський спільно з Н. Вахнянином, В. Шухевичем, М. Волошином, Ф. Колессою та іншими представниками музичної громадськості брав участь у ювілейних святкуваннях М. Лисенка, що проходили в Києві. У 1912 році Нижанківський, як представник хорového товариства "Боян", їздив у складі західноукраїнської делегації на похорон М. Лисенка, де він виступив з палкою промовою, що друкувалася в багатьох київських газетах.

Стрий – місто української інтелігенції, завжди було осередком національного руху. Тут зароджувалися багато патріотичних організацій.

Розділ 4. Останні роки життя.

За участі О. Нижанківського у вересні 1914 року на заклик сотника Дмитра Вітовського стрілецьтво у Стрию склало присягу Легіону УСС. В 1914 році отець О. Нижанківський був ініціатором спорудження в селі Завадові, де він душпастирював, пам'ятника Тарасові Шевченку, який в силу різних обставин був встановлений аж 1 червня 1916 року. В 1918-19 роках О. Нижанківський входив до складу Української Національної Ради ЗУНР _ЗО УНР, очолював повітовий комісаріат на Стрийщині. 1 листопада 1918 року на щоглі біля Стрийської ратуші замаюрів жовто-блакитний прапор. Починалась нова доба — доба збройної боротьби за Українську державу. Проте вже 13 травня 1919 року Стрий окупувало польське військо, і почалися розстріли і репресії. Першою жертвою впав отець Остап Нижанківський. В травні 1919 року його заарештувала польська окупаційна влада, і він був розстріляний без суду у Стрию 22 травня.

У вересні 1914 року в передмісті Стрия стояв легіон Українських Січових Стрільців, який мав скласти присягу на вірність Австро-Угорській імперії. Група старшин на чолі з Дмитром Вітовським склала обітницю парохів Завадова. Коли почалася війна з поляками, троє синів Остапа Нижанківського вступили до Галицької Армії. Сам священик входив до складу Української національної ради ЗУНР, очолював повітовий комісаріат на Стрийщині.

Навесні 1919 року Стрий зайняли польські військові. Отець Остап був впевнений, що йому та родині нічого не загрожує – за час війни тут не постраждав жоден поляк. Безпеку особисто гарантував староста міста Ян Потоцький. Однак 21 травня Нижанківського арештували, а наступного дня розстріляли без суду та слідства. За однією з версій, на нього написав донос керівник польського підпілля Ян Веркштайн. Він стверджував, що отець Нижанківський готував повстання і переховував зброю. За іншою – отця стратили на знак помсти за польського ксьондза, якого замордували в Дашаві. Пізніше виявилось, що це повідомлення було неправдою.

"Ледве розстріляли, то зараз кількадесят фір з військовими заїхали перед хату Нижанківського, – згадувала сестра отця, Осипа Бобикевич. – Господарка була велика, було що брати. Забрали всю худобу, птицю, збіжжя — до останнього стебла соломи. Забрали всі вози, повіз, всі знаряддя господарські. Забрали фортепіано, меблі, постіль, білизну. Ноти порозкидали, потоптали". Також викрали 800 тисяч крон із "задаткової каси" "Маслосоюзу", які отцеві довірили на зберігання. Телеграма від львівського командування з вимогою звільнити отця Остапа прийшла через кілька годин після його смерті.

За українську державність стали до боротьби і троє синів Остапа Нижанківського: Нестор – відомий піаніст, композитор, Степан – доктор права, Богдан – інженер. В період становлення української влади у 1918-1919 рр. Нижанківські вступили до лав Української Галицької Армії. Сам священик фактично став національно-ідейним провідником Стрийщини. Після Листопадового зриву він очолював Стрийську Повітову раду, до складу якої входили депутати-українці. Поміж тим встигав давати концерти. Однак в травні 1919 року події почали розвиватися трагічно. З приходом до влади поляків Нижанківський після погроз зрікся своїх повноважень у Повітовій раді. Про це у своїх «Споминах» докладно описала сестра Остапа – Йосифа Бобикевич: «...винаймленими кіньми приїхав брат Остап, (...) аби зложити свій уряд маршалка в руки тих, котрі стали при владі. Розповів їм Остап, що до нього в Завадів приїхало четверо верхом, одягнені по-військовому, забрали коней. Те повідомлення сприйняли поляки з обуренням, дали «слово гонору», що священику-маршалкові волос з голови не впаде». Остап Нижанківський був настільки безпечний за своє життя, що пообіцяв племінниці Неонілі Селезінці до кінця тижня забрати її з маленькою дочкою до себе в Завадів. По дорозі додому зустрів члена дирекції «Каси задаткової» о. Петрушевича і той віддав на зберігання Нижанківському векселі та гроші товариства. Остап прийняв і їх: настільки не сподівався арешту з боку польських загарбників. Однак того ж дня поляки вчинили «ревізію» в обійсті в Завадові. Пограбували все майно, ноти порозкидали і потоптали. Все відбувалося на очах Нижанківського і дружини Галини. Нікого з синів тоді не було в Стрию:

вони перебували на Великій Україні. Їмості сказали, що її чоловік поїде з ними до Перемишля або Кракова, «як заручник». Ввечері Остапові вдалося передати записку до сестри Осипи: «Сеї ночі замордували в Дашаві польського ксьондза і органісту. Супроти того моя доля як закладника запечатана. Передаю поквітовання на готівку, яке лишило мені військо під час ревізії в Завадові (4-та дивізія), гроші «Каси задаткової». Бідна моя Галя, опікуйтеся нею!» Годину після того родина довідалася, що Остапа розстріляли: «У фосі, при штрєці, де розходяться поїзди: один – на Львів, другий – на Ходорів». Це було на третій день після того, як владу в Стрию захопили поляки. Зі слів родини, ніякого суду над українським діячем не чинили, а, отже, і вини йому ні в чому не висували. Більше того, звістка про вбивство в Дашаві виявилася брехнею. Поховали Остапа Нижанківського без жодної церемонії: поляки дозволили бути присутніми лише сестрам Осипі та Ользі Бачинській і дружині. До процесії приставили жандармів. «На цвинтарі вже чекав о. Матковський. Покропив – і все. Ніхто з нас не плакав. Таку кривду, такий удар, такий біль не вдасться сльозами заспокоїти». Ця трагічна подія сталася в час його творчого розквіту і великих сподівань. Остап Нижанківський похований на кладовищі в Стрию. Як пише далі Осипа Бобикевич, самі поляки пізніше визнавали, що то було ганьбою: «стратити такого чоловіка», однак на скаргу вдови була відповідь: «Нічого не знаємо». Зеновія Ханас у своїй відкритій лекції до 150-ліття Остапа Нижанківського наводить ще інші факти: на священника вчинили донос, нібито він переховує в Завадові зброю, навіть, скоростріли. Коли ж ні зброї, ні закопаного в городі золота та срібла не знайшли, інкримінували йому те, що він, начебто, готував польовий суд над арештованим поляками. За таке польові суди всіх армій карають на смерть. Життя О. Нижанківського обірвалося трагічно. У 1919 р. у Стрию його було заарештовано і розстріляно польським офіцером без будь-якого звинувачення та підстав. Його архів був розграбований чужими й своїми мародерами, тому значна частина його рукописів не віднайдена.

Розділ 5. Творчий доробок Остапа Ніжанківського.

Композитор-романтик, найповніше реалізувався в традиційних для галицької музики жанрах – духовних і світських хорах, солоспівах, вокальних ансамблях, обробках народних пісень.

Працюючи все життя з хоровими колективами, О. Нижанківський-композитор найбільшу увагу приділяв вокально-хоровим творам. Серед них романси "Вітер в гаю нагинає", "Минули літа молодії" (на слова Т. Шевченка), хору "Наша дума, наша пісня" (на слова Т. Шевченка), "В'язанка слов'янських гімнів", солоспіви "Вечірня пісня" на слова В. Кирчіва, "О, не забудь" на слова В. Масляка, "В гаю зеленім" (слова Т. Шевченка), "Люблю дивитись" на слова О. Кониського, "Верніться, сні мої" на слова О. Бобикевича, "Прощай, подруго моєї весни" на слова І. Іванціва, фортепіанної сюїти "Вітрогони", хорових поем "Гуляли" та "З округків" ("Золоті зорі") на слова Ю. Федьковича, обробок народних пісень (збірник "Українсько-руські народні пісні", 1907).

Нижанківський є автором тексту та музики до широко відомих колядок "Бог ся рождає" та "Во Вифлеємі нині новина". Про творчість Нижанківського дуже схвально відзивався М. Лисенко.

Розділ 6. Сюїта «Вітрогони» Остапа Нижанківського у транскрипції для двох фортепіано Людомира Філоненка

"Вітрогони" Остапа Нижанківського за жанром є фортепіанною сюїтою, або своєрідним попури. Вперше цей твір був надрукований у 1890 році як 16-тий випуск "Бібліотеки музикальної". Професор Роман Сов'як, дослідник творчості Остапа Нижанківського, зазначає, що "Вітрогони" автор назвав коломийками для фортепіано. Коломийки є "особливою формою коротких лірично-побутових пісень жартівливого, гумористичного і сатиричного характеру, часто із злободенною тематикою. Поєднання поетичного тексту коломийки з інструментальною музикою і танцем свідчить про старовинність цих форм",-зазначено в Енциклопедії українознавства.

До написання коломийок для фортепіано звертались С. Воробкевич, Й. Витвицький, В. Барвінський, Я. Барнич, М. Колесса, Богдана Фільц та багато інших авторів. Композитори вбачали в жанровій моделі коломийки можливість втілити у своїх творах автентичний карпатський та прикарпатський колорит, цікаву ладову і ритмічну основу, життєствердуючий настрій.

"Коломийки - це немов розсипане намисто з перлів, що перекочуються з місця на місце, і мерехтять, приваблюють своїм блиском...Тут сльози й радощі, турботи і забавки, серйозні мислі й жарти нашого народу, його життя від колиски до могили, його традиції й вірування, його громадські й етичні ідеали",- писав Іван Франко.

Людомир Філоненко, завідувач кафедри музикознавства та фортепіано Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, професор, кандидат педагогічних наук, член Національної спілки композиторів України, створив транскрипцію для двох фортепіано "Вітрогонів" Остапа Нижанківського. Авторки цих рядків мали велику честь ознайомитись, вивчити та взяти до репертуару фортепіанного дуету цей твір. Зазначимо, що робота над цією транскрипцією принесла нам хвилини радості від спілкування з чудовою колоритною музикою та можливість отримати нагороди на українських та міжнародних музичних конкурсах (див. додаток).

За музичною формою твір являє собою сюїту зі вступом, чотирма коломийками і кодою. У вступі закличні акорди з віртуозними низхідними пасажами перегукуються з контрастними мотивами-відповідями. Як зазначає Людомир Філоненко, "цей епізод складний передусім з піаністичного огляду : на фоні плавного акомпанементу у лівій руці звучить тема у верхньому голосі акордових послідовностей (тут акцентуємо увагу на дотику четвертого і п'ятого пальців, які ведуть мелодичну лінію, одночасно треба ще грамотно провести фразу)". Характер вступу лірико-епічний. Технічного опрацювання потребують низхідні октавні побудови в партії першого фортепіано, а також акомпануючі розкладені арпеджіо в лівій руці.

Перша коломийка - запальний невимушений танець в темпі Алегро, з яскравим мелодизмом та ладовим колоритом. Автор використовує гуцульський лад з підвищеним четвертим ступенем для підкреслення належності до жанру коломийки, а також підвищений третій ступінь в мінорі для надання більш світлого забарвлення танцю. Важливою є чітка ритмічна основа в партії другого фортепіано, особливо ритмічне виконання акордів на восьми тривалості в правій руці. Форма першої коломийки - тричастинна. Динаміка досить різноманітна-від *pp* до *ff*. Складним технічно є епізод *rubato* в партії другого фортепіано, що потребує відпрацювання в повільному темпі висхідних октавних пасажів-так званих лістівських знаменитих октав на *martellato*.

Друга коломийка - це ладовий і емоційний контраст. Тональність змінюється із соль мінору на соль мажор. Форма - проста тричастинна. Основна піаністична складність полягає у проведенні в партії першого фортепіано синкопованої теми на

leggiero. Щоб зберегти ритмічну цілісність, необхідна надзвичайно точна гра шіснадцятих нот акомпанементу в партії другого фортепіано.

Середній епізод - драматичний центр коломийки. В тональності мі мінор звучить октавне проведення на фортіссімо і маркато теми в лівій руці партії другого фортепіано. Права рука підтримує тему акордовою фактурою.

Третя коломийка -знову контрастує за динамікою та емоційним настроєм. В тональності мі мінор звучить вишукана мелодія в розмірі 3/4 лише в партії першого фортепіано. Епізод досить складний технічно , потребують особливої уваги тріольні побудови шіснадцятими нотами. С. Кудринський зазначає, що тут " виразно проступає нетипова для коломийки мазуркова тридольність, що за характером звучання є близька до "етнічних" Шопенівських мазурок. Лаконічна за обсягом, написана у формі двочастинного періоду, вона виконує роль своєрідного інтермеццо у творі, підготовлюючи тим самим масштабну фінальну частину".

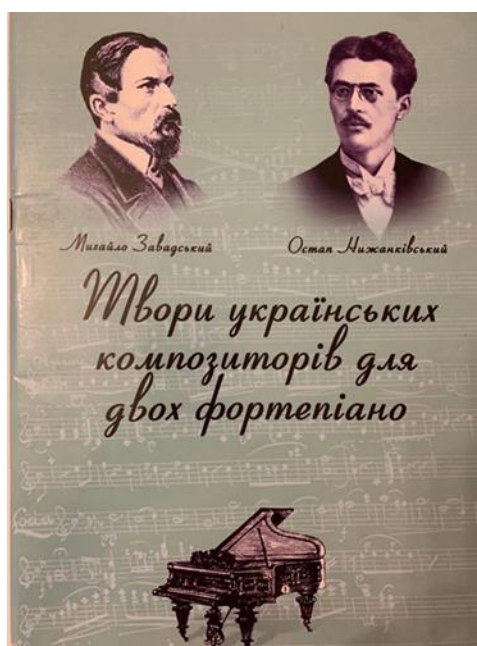
Четверта коломийка - прозора, легка за характером, блискуча і весела. Основні труднощі зосереджені у партії першого фортепіано. Коломийка насичена мелізматиною і тріольними побудовами у досить швидкому темпі. Форшлагги імітують гру на народних інструментах. Роль партії другого фортепіано полягає у відтворенні чіткої ритмічної структури, делікатному акцентуванні першої долі.

Кода є кульмінацією всього твору і драматичним центром. Композитор проводить уже знайомі нам теми коломийок у більш динамічному звучанні. Заключна частина викладена у акордовій фактурі, динаміка *ff*, темп *presto*, що потребує ретельного ансамблевого опрацювання.

Сюїта "Вітрогони" Остапа Нижанківського в опрацюванні для двох фортепіано Людомира Філоненка - приклад яскравого музичного твору, побудованого на основі зіставлення танцювального та пісенного елементів. П'єса цікава в ладовому і тональному планах, вирізняється чудовим мелодизмом, динамічним багатством, яскравою мелізматиною. Твір "Вітрогони" увійшов до збірки, яка була рекомендована до друку МОН України "Твори українських композиторів для двох фортепіано" як навчальний посібник.

Висновки

На сьогоднішній день мало хто знає в Україні про вагомий вклад композитора і громадського діяча Остапа Нижанківського у розвиток української культури, оскільки більша частина рукописних творів пропали після його трагічної загибелі. Потрібно вшановувати пам'ять про цю непересічну особистість, яка своїм життям є для нашого, доволі таки нелегкого часу, прикладом патріотизму, невтомної праці та любові до рідного краю.

Маленька батьківщина О. Нижанківського – Стрийщина – в особливий спосіб пошановує пам'ять про свого видатного земляка. Ім'ям Нижанківського названа одна із вулиць Стрия та дитяча музична школа. Є такі вулиці в Дрогобичі та у Львові. І дуже символічним є те, що Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка знаходиться саме на вулиці О. Нижанківського.

Варто відзначити, що галицький композитор Остап Нижанківський своєю творчістю збагатив українську культуру, чим відіграв велику роль у ствердженні і збереженні української мистецької самобутності.

Додаток

1. Хвилини радості від спілкування з чудовою колоритною музикою та можливість отримати нагороди на українських та міжнародних музичних конкурсах.

Adverman

Music.

Музика.

Музыка

URL:

https://music.adverman.com/profilegrid_blogs/natalija-kocjurba-i-svitlana-duda-vitrogoni-konkurs-24/

Наталія Коцюрба і Світлана Дуда – Вітрогони | конкурс 24 | Adverman Music.

Музика. Музыка. Новина учасника творчої екосистеми Музика – Наталія

Коцюрба і Світлана Дуда – Вітрогони | конкурс 24.

2. Тонкі струни душі. URL: <http://new.ddmu.org.ua>

У Галереї сакрального мистецтва відбувся тематичний концерт «Тонкі струни душі», який підготували студенти та викладачі КЗ ЛОР Дрогобицький музичний коледж ім. Василя Барвінського.

3. Вулиця Остапа Нижанківського у Львові

4. Остап Нижанківський похований у Стрию.

5. Ознайомитись з відеоматеріалами можна за посиланнями:

- Остап Нижанківський. Історія однієї мрії | Історична правда в деталях
https://youtu.be/MDlF2i_1_E?si=DWGxrlCvzuUYiE1T
- Славні імена. "Остап Нижанківський - священик, композитор, патріот".
Радіожурнал. <https://youtube.com/watch?v=mUatbqGqCIA&feature=shared>
- Остап Нижанківський. «Во Вифлеємі нині новина»
<https://youtu.be/rooSHZ7iq4I?si=yCnltoTQNFBicg7y>

6. Послухати твори Остапа Ніжанківського можна за посиланнями:

- Марта Гривнак. О.Нижанківський Вітрогони
<https://youtu.be/UsWDMzUSREA?si=eGMnRC6j9yqug2tl>
- Вітрогони / О.Нижанківський - М.Корчинський /Василь Ілечко/
<https://youtu.be/tD-WS2eytUc?si=KLGdQLjcfNngpvCI>
- О.Нижанківський.Вітрогони (коломийки)
https://youtube.com/watch?v=BGBpR4U_4dg&feature=shared

- Остап Нижанківський "До ластівки" Ostar Nyzhankivskyi "To the swallow" (М.Михайлишин-Д.Кривський)
<https://youtu.be/6QZTwnDqtzY?si=CndBBzGX4DL-9isM>
- О.Нижанківський "О, не забудь"
<https://youtu.be/RENC2TOZ8CM?si=Enq61PQg2YZLsSjO>
- О. Нижанківський "Коломийка" - виконавець Цуркан Вероніка
https://youtube.com/watch?v=t5_mA08sWXk&feature=shared
- Мозаїка з творів композиторів Нижанківських
<https://youtu.be/ol93NBТyv6Y?si=QAFDR7BnmGj3liql>

Література:

1. UKRAINIAN LIVE CLASSIC - Nyzhankivskyi Ostar. URL: <https://ukrainianlive.org/nyzhankivskyi-ostap>
2. Кияновська Л. Сильова еволюція галицької музичної культури XIX--XX ст. Тернопіль, 2000. 339 с.
3. Сов'як Р. Остап Нижанківський. Нарис про життя і творчість. Дрогобич, 1993. 83 с.
4. Хорова творчість композитора в мистецькому житті Галичини XIX – поч. XX СТ. URL: <https://fortuna-gazeta.com.ua>
5. «Віддався пісні, як Орфей, весь – немовби з чистого кришталю...» URL: <http://new.ddmu.org.ua>
6. Композитори. URL: <https://mubis.com.ua>
7. Остап Нижанківський URL: <http://www.stryi.com.ua/history/slavetna-stryishchyna/719-nyzhankivskyi-ostap>
8. Роман Пастух: Збережений історією: Про один із найстаріших пам'ятників Тарасові Шевченку. "Літературна Україна" URL: <http://www.litukraina.kiev.ua/zberezheniy-stor-iu>
9. Біографія URL: https://mubis.com.ua/index.php/composers?view=person&id%5B%5D=242#comp_biogr
10. Загайкевич М. Музичний світ великого Каменяра. – К.: Муз.Україна, 1986. – 175 с.
11. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX-XX ст.: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – с. 164 – 173.
12. Колодій Я. Остап Нижанківський. – Львів, 1994. – 65 с.
13. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т.1. / Упор., ред., перекл., прим. З.Штундер. – Львів, 1999. – с. 390 – 400.

14. Михальчишин Я. З музикою крізь життя: статті, спогади про творчу діяльність укр.муз.діячів / Упоряд. Л.І.Мелех-Яросевич. – Львів: Каменяр, 1992. – с. 184 – 192.
15. Молчанова Т. Вдячна пам'ять... (до 150-річчя від дня нар.західноукр. композитора, хор.диригента, священника, гром.діяча О.Нижанківського // Стрийська ДМШ ім. О.Нижанківського. Історія та сучасний вимір: матеріали Міжн. наук.-теорет. конф. (7 червня 2013 р.) / [ред. І.Пилатюк]. – Стрий, 2013. – с. 136 – 155.
16. Нариси з історії української музики. / Л.Архімович, Т.Каришева, Т.Шиффер, О.Шреєр-Ткаченко. – К.: Мистецтво, 1964. – с. 275 – 278.
17. Пархоменко Л. Хорова творчість // Історія української музики. Т.2: друга половина ХІХ ст. [ред.: Т.П.Булат, М.М.Гордійчук, С.Й.Грица]. – К.: Наукова думка, 1989. – с. 99 – 134.
18. Бобикевич О. Твори/Упоряд. М.В.Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – 214 с. – С.152
19. Ханас З. Остап Нижанківський: життєвий шлях, творчість і громадсько-політичне життя» (до 150-річчя з дня народження)//Відкрита лекція у стрийському краєзнавчому музею «Верховина», 2013 р.
20. Молчко У. Публіцистичні нариси Кирила Студинського «Нестор галицької музики – Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерті» та «Остап Нижанківський у моїх спогадах»: навчальний посібник / Уляна Молчко. – Дрогобич: Посвіт, 2018. – 120 с. – С. 69
21. Ханас З. Стрийський період легіону УСС// Краєзнавчий вісник музею «Верховина». –Випуск 2: Стрий «Щедрик», 2006. – С. 31
22. Бобикевич О. Твори. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 173
23. Л Філоненко. «Вітрогони» Остапа Нижанківського та їх транскрипція для двох фортепіано. Українська музика, 2020.

Навчально-методичне видання

Автори: Дуда Світлана Леонідівна,

Коцюрба Наталія Євгеніївна

Віднайдені сторінки життя і творчості Остапа Нижанківського.

Сюїта «Вітрогони» у транскрипції для двох фортепіано Людомира Філоненка

Методичні рекомендації

для самостійної та індивідуальної роботи здобувачів освіти

Видання друкується в авторській редакції

Дуди С. Л., Коцюрби Н. Є.

Електронне видання